

Sait Çetinođlu: KİLİKYA 1909: Adana'da Adaletin Katledilmesi (4)

Posted on 04/07/2015

Arslanyan'ın sözlerinde sürekli adalet arayışı vardır. Kilikya'ya bu acıları yaşatan sorumluların adalet önüne çıkarılmasını istemektedir: "Adana ve ona bağlı yerleşim birimleri mahv ü harâb olduktan, binlerce günahsız vahşi bir şekilde katledilerek öldürüldükten sonra kâtillerin ve bu büyük cinayetin sorumlularının adaletin pençesine teslim edileceği her vicdan sahibi tarafından ümid ve arzu edilmekte idi."

Ancak adaletin divan-iharbi örfilerin elinde gerçekleşeceğinden şüphelidir. Arslanyan'ın yüz yıl öncesinden yankılanan sesine bugünde kulak verilmesinde fayda vardır. Askerin adaleti sağlayamayacağıının altını çizer. Sonuçlar Arslanyan'ı ne yazık ki haklı çıkaracaktır: "Adaletin uygulanması gibi önemli olan bir görev dîvân-ı harblere havâle edildi. Bir fazilet ve irfan sahibinin dediği gibi âkilin [akıllı kimsenin] başı askerinin eline delâlet etmelidir zirâ tüfenk ve kılıca alışmış olan askerinin eli adâlet terazisine uyuşmamıştır. Yazık ki adaletin geçeceği yolda dîvân-ı harbler için bir akıllı kimse için delil olacak münevver bulunamadı. Kâtillerin hile ve oyunları ve bir takım şoven prensipler divan-i harbleri kılâvuzladılar. İşte bu sebepten dolaydır ki yaralı Ermeni milletinin ve adaletin uygulanmasını gözleyen uygar dünyanın gözleri önünde ve katliam vadisinde adâlet yinelenerek katledildi."

Babikyan'da Askeri mahkemeler eliyle adaletin katledildiğini düşünmektedir buna dair örnekler verir: "Askeri Mahkemeyi teşkil eden askerler hakkında, kendilerinin namus ve şerefleri hakkında diyecek bir şeyim yoktur. Fakat onlar olayları gerekli resmi araştırmak ve inceleme yapma bilgi seviyesinden yoksundular. Bu konuda kendi şaşkınlığıımı giderebildiğimi ve adli bir inceleme ve araştırma konularında hukuki ve adli konularda hüküm vermenin ne derece hassas davranılması gerektiği konularında birçok hataların

yapıldığını gördüm. Yerel hükümet yetkilileri tarafından getirilen halkın birçok tabakasından kişilerin yalancı veya yanlış şahitliğinde hazırlanmış savcılık soruşturmaları olayların temelini oluşturmuş ve kişiler mahkeme önüne çıkarılmıştır. Adana askeri mahkemesi tarafından bu şartlarda hükümler verilmiş, bu durum hiçbir adli ve resmi bir durumu arz etmemektedir. Altı Ermeni bu mahkemede ölümle cezalandırılmıştır. Bunlardan biri Ohan oğlu hanında 50'ye yakın İslami öldürdüğü söylenmiştir. Fakat tuhaf olan; 1- Öldürülmüş olduğu söylenen müslümanlar o hanede ikamet edenlerden değildir. 2- Bunlar şüpheli kişilerdir ve şehrin değişik yerlerinde ikamet edenlerdir. Ayrıca kişilerin Ermeni mahallesine yakın bir yerde olduğunu düşünürsek, bu müslümanların bu handa ne işleri vardı. 3- Belli ki Ermenilere saldırmışlar ve orada Ermeniler tarafından öldürülmüşlerdir. Bu gerçekler örtülerek gerçek suçlular rahat bir nefes almış ve Adana ve etrafında yapılan katliamlarla olaylar milli bir kabusu dönmüştür. Buna karşılık bazı Ermeniler bu vahşetten tesadüfen kurtulabilmişlerdir ki onlar mahkum edilmişlerdir. Bunların bütün kabahatleri saldırılara karşı nefsi müdaffada bulunmalarıydı. Askeri mahkemenin efendileri tamamen bilinçsizmiş gibi bütün şahitlerin dediklerini hiçbir inceleme yapmadan, tam tersi bu şahitlerin dediklerini hakim kararıymış gibi tekrarlanarak hükümler verilmiştir. İnceleme imkanlarına başvurulmadan Askeri mahkeme eline geçirdiği kişilere hüküm giydirerek , evinden dışarı çıkmayan basit insanları cezalandırmışlardır.”

Arslanyan divanın olayların tezgahçılarının tesirinde kalarak sadece alet olanların tutuklanıp asıl olayların faillerine dokunulmadığı ve suçsuz insanların faillerin düzmece soruşturmaları neticesinde ölüme yollandığının örneklerini verir: “Adana'nın menfur [iğrenç] hükûmetinin kabâhatini kapatmak, tehdîd ve tazyikle şahâdet almak için hapsettiği yüzden fazla Ermeniye tahliye buyurduğunuz ve yine aynı hükûmetin emrettiği cinâyetleri kendilerince takdire değer bir sûrette ifâ ettiklerinden dolayı tevkîf edemediği ayak takımından ve soylu İslam ümmeti ile alâkaları olmayan kâtilleri tutukladığınızı gördüm. Fakat bir çok muâmelatınızda istibdâd çetesinin lanetlenmiş araçlarından olan sözü geçen sorgu hâkiminin kanlı ellerini keşfederek içim kan ağıladı. İlk icrâât olmak üzere Mayıs'ın 28'nci gecesini (30) 9 İslâm, 6 Ermeni idam ettiniz. Diğer dokuz İslâmlar gibi beş Ermeni'nin de kâtil olup olmadıklarını

bilmem fakat biçâre Kasab Misak'ı olayların birinci günü olan çarşambadan cumaya kadar kilisede çocuklarının arasında gördüğümünden bahsedilen cinâyeti katîyen icrâ edemezdi ve külliye günahsızdır. İdam edilenler arasında olduğunu duyduğumda beş on dakika düşünemez bir hâle geldim. Ruhunu teslim etmiş ölüsünü son defa görmek üzere bulunduğu mahale aceleyle koştum, bana kaldığı köprü başındaki darağacından -insanlardan pek yüksek bir mevkiden- Misak'ın cansız cismi insanların adâletini hem ulvî hem hicvî surette tahkîr ediyordu. 1325 senesinin Mayıs'ın 28'nci gecesini (31) adâlet Misak'ın vücuduyla resmen idam edildi ve defnedildi. Kıyâm etmezse [ayaklanmazsa] vay bu mülkün yavrularına. Sözü geçenlerin çevirdiği plânlar, tedârik ettiği yalancı şahidlerle iğfâl ve ikna' edildiğimize şüphe etmek istemem, kaybolmaz, batmaz etse de geçici olarak, seneler hatta asırlar sonra bir parlak güneş gibi parlar, lütfüne lâıyk olan toprakları hayat bahşeden ışıyla nimete boğar, zaten seneler, asırlar tarih nazarında kulak memesindeki küpe deliği kadar küçüktürler. Dîdârından [yüzünden ve çehresinden] mahrûm olduğumuz adalet güneşi bir gün istibdâddan, rutubetli, paslı bir hâle gelen perişan vatanımızın berrak gökyüzünde yükselecek. İşte o zamân Misak'ın çocuklarının yanından ayrılmadığını gören ve böyle olduğunu yemîn ile söylemeğe hâzır olan iki bin kişinin ve dört rahibin şahâdetiyle Misak'ın günahsız olduğu gerçek olarak ortaya çıkacak. Adı geçeni gece vakti zindanından çıkarıp aldıkları emirlere itâaten idam eden askerler, berâetinden sonra Adana kabristânının bilinmeyen bir köşesindeki kemiklerine hükûmet nâmına özür dileyebilecekler. İşte o vakit, yalnız o vakit uygar dünya vatanımın Dreyfusların (32) vatanı kadar âdil ve meşrûtiyetli vatan olduğuna inanacaklar. Bu parlâk ümitler acaba gerçekleşmesi mümkün mü? Bilmem fakat gönül böyle arzu ediyordu...

Doğduğu yeri terk ederken kalbinde derin bir acı vardır, yol üzerindeki Ermeni yerleşim bölgelerindeki vahşet acısını daha da katmerleştirecektir: "Haziran'ın 26'ncı günü (33) Hıdıvî vapuruyla İskenderun'a çıktım. Bana mı ismarladılar bu fânî dünyayı diyerek ve Adana'yı tamamen unutmağa çalışarak Ayıntab'a gitmek üzere yola düştüm. İskenderun ile Halep arasında Beylân'dan altı sâat uzakta bulunan Kırıkhan (34) adlı köydeki yetmiş hâne Ermeni'nin katli ve hânelerinin Adana tertîbi yakıldığını söylediler, yangın mahallini gördüm,

kimseler kalmamıştı. Adana'yı mahveden siyah ve gizli kuvvetlerin Nisan'ın 7'sinde (35) Kırıkhan'ı ve 12'sinde (36) Antakya kazâsında bulunan 172 hane Ermeni'yi katl ve emlâkini yaktıklarını yoldayken haber aldım. Hissettiğim ağırlıktan pek rahatsız olarak Ayıntab'a hasta hâlde ulaşabildim. Görüştüğüm dost ve akrabalarım Gelibolu'nun Bolayır tepesinden sizlere bakan hürriyet tutkunu Kemâl (37) gibi bu millette aradığım feyzi görmeden ölürsem yazsınlar mezarıma vatan mahzûn ben mahzûn diyordum. Adana olaylarından tamamen bozulan sıhhatim yaşayacağım günlerin sınırlı olduğunu ihbâr ediyordu, her şeyden vazgeçerek Ayıntab'da kalıp hayatımı sürdürmek istiyordum. Aksi takdîrde güneşin doğuş ve batışını ilk defa gördüğüm doğum yerimde sevgililerimin kucağında nefes almak ve ecdâdımın kabri yakınında defn olunmak son arzum idi. (38) Zirâ cenazemi takîp edecek ve üzerime ağlayacak dostlarım ve akrabam bulunurdu. Zaten can çekişmede olan iki şey arzu eder; evvela ömür, sonra üzerine bir ağlayan. İşte ben de fazla bir şey dilemedim fakat heyhât, ikisinden de mahrûm olmak üzereyim. Talihe hâkim olan gizli kuvvetleriniz aracılığıyla bu son saâdetime dahi mani oldu[nuz]. Çünkü böyle düşünüp dururken şahitlik için Adana'ya gelmem için Ayıntab kaymakamlığına iki defa telgrâf çektiniz. Ya Adana'ya gelmeli ya bu mülkten gitmeli idim. İkinciye seçtim. Adana'da huzûrunuzda hazır bulunarak şu yazdıklarımı sözlü ve ayrıntılı olarak söylemekten çok korkmam, fakat gelemem. Çünkü bir Ermeni şehitleri mezarlığı olan o şehirde bir gün olsun yaşamak benim için bir büyük yüküdür. Her yangın köşesinde bir yâdigârım var. Eski talebemden vatanın faziletli gençlerinden çokları Adana ve civarında katledildiler. Tanrının iyiliğine mazhar olan bu masûmların nikederli bakışları uzaklarda bile ruhumu tazyîk ediyor. Meclis-i sahâbet [sahip çıkan ve koruyanların meclisi] ve refâkatlerinden hoşlandığım bir çok arkadaş ve dostlarım çiftliklerde ve Adana çarşı ve sokaklarında mahvoldular. Bunları orada hatırladıkça uykusuz gecelerim cehennem olacak. Bir de her cinayete muktedir ve bu işe amade resmî, gayr-i resmî cinayetlerden hâlâ korkarım ve korkmağa hakkım var. Şahitliğimi ve duygularımı yazılı olarak arz ediyorum. Bunlar vatanını seven pek ciddî bir Osmanlı'nın yaralı kalbinin içinden çıkan son feryâdlardır. Şimdiye kadar zekâmla, kalemimle, ailemin servetiyle yaşadım, ömrün çok cilvelerini, darbelerini gördüm geçirdim. Saâdeti ve sefâleti, ihtiyâcı pek yakından tanıdım. Şimdiden sonra çok düşünmem kâdir-i mutlak [tanrı] rezzâk ve

kerimdir [rızk veren ve cömert olandır]. Kimseden ne korkum kaldı, ne emelim, talihten lütuf beklemem, yapacağı fenâlıktan ümitsizliğe düşmem. Vatandan ve sâbıka-i hayâttan [geçmiş hayattan] ayrılmak üzere olduğum ve benim için hüznün verici olan şu dakıkada faydalı olur ümidiyle bazı ma'ruzâta bulunacağım. İyi ve hayırlı sonuçlara sebep olursa benim için ne saâdet! Size sözlerim var. Adana vak'ası mahalli hükûmetinin izin ve yardımıyla despotların lanetli eseridir. Resmî, harbî ve fennî surette mahv[ettiler] ve yaktılar, bu bir hakîkattir. Büyük devletler Almanya dahi dâhil olduğu hâlde nezaket gereği dahi olsa kabâhat Ermenilerdedir diye tasdîk etseler yine kimse inanmaz. Kabâhat ne Ermeni'de ne de İslam'dadır, illâ hükûmette[dir].”

Adana Ermenilerinin meşrutiyete yürekten bağlı oldukları rahatlıkla söylenebilir. Kilikya olayları raporlarında sürekli meşrutiyetin ilkelerine vurgu yapılmaktadırlar. Ancak yaşanan olaylar ve adaletin gözetilmemesi karşısında, meşrutiyete bağlılığın sarsılması ve bundan dolayı yaşanan şaşkınlık gözlenmektedir.

Dipnot:

30 - 10 Haziran 1909

31 - 10 Haziran 1909

32 - Alfred Dreyfus, Fransız Ordusu'nda yüzbaşılığa kadar yükselmiş Yahudi asıllı bir subaydı. Fransız Savaş Bakanlığı'nda çalışan Dreyfus, 1894'te Fransız Ordusu'nun sırlarını Almanlara satmakla suçlandı, tutuklanarak Fransız Guyanası açıklarındaki Şeytan Adası'nda ömür boyu hapse mahkum olmuştu. Burada “Dreyfusların Vatanı”ndan kastedilen Fransa'dan daha çok Avrupa'dır

33 - 9 Temmuz 1909

34 - Bugün Hatay'a bağlı ilçe merkezi

35 - 20 Nisan 1909

36 - 3 Mayıs 1909

37 - Burada bahsedilen Namık Kemal'dir.

38 - Artin Arslanyan'ın ecdadının yanında gömülmek istediği Adana Ermeni mezarlığının bir bölümünde bugün Sabancı Camii yükselmektedir.

Dönemin NYT gazetesinden Kilikya haberleri

Binlerce asker yağmalıyor, vuruyor ve yakıyor.

Fransız okulları tahrip oldu.

ATEŐE GAZ DÖKÜLÜYOR

Haçın ve Tarsus için korkuluyor, l sayısı 30.000.

Ermeni kadınları atla takas ediliyor.

Adana'da hâlâ yasalar iŐlemiyor. Dn kentte çok sayıda insan öldürüldü. Yaęma yapan, ateŐ eden ve yakıp yıkan 4,000 asker Adana'da terör estiriyor. Yabancı mülklere saygı gösterilmiyor. Fransız okulları tahrip edildi; Adana'daki hem ticari amaçlarla iŐletilen hem de misyonlara ait olan tüm Ermeni okullarının toptan harabe haline geleceğinden korkuluyor.

Yeni vali hâlâ güveni sağlayamadı. Otoritelerin tüm Hristiyanların yok edilmelerine izin verdiklerine inanmamız için nedenler mevcut.

Buradaki askerler alevlerin üzerine “su” döktükleri yalanını atıyorlar; su yerine gaz kullanmaktalar ve yangını bile bile büyütüyorlar.

Haçın ve Tarsus'taki Amerikan misyonlarıyla ilgili korku hakim.

Türk kanalları üzerinden gönderilen tüm mektup ve telgraflar sansürlü.

Katliamların sonucu olarak Adana vilayetinde 30,000 ölü var ve vilayette 35,000 evsiz ve bes parasız mülteci kol geziyor. Sadece Adana merkezdeki ölü sayısı tahminen 6,500'e ulaştı.

NYT 5 May 1909

JÖN TÜRKLERİN SAMİMİYETİ

Jön Türklerin ABDÜLHAMİT'i bir anayasayı kabul etmeye zorlamalarının üstünden daha bir yıl, padişahın gerici bir devrim yapmak için gösterdiği nfile çabaların üzerinden de daha dört ay geçmiştir. Bu çabalarla eşzamanlı olarak Anadolu'da Hristiyanlara yönelik katliamlar başladı. Çeşitli mezheplerden Hristiyan ve Müslümanlardan oluşan Üçüncü Kolordu eski rejime “can simidi” olmak üzere Selanik'ten gelir gelmez, liderleri, yabancı ve yerli Hristiyanların mal ve can güvenliğini korumak için özel çaba gösterileceğini ve Anadolu'da katliamları teşvik eden veya yer alan suçluların cezalandırılacağını beyan ettiler. İktidarı tekrar ele geçiren Jön Türkler gerici komplocuları cezalandırmaya giriştiler. Abdülhamit daha fazla sıkıntı yaratamayacağı yere konuldu; sadık maiyetinden yaklaşık 2,000 kişi infaz edildi ve hâlâ bitmedi. Ancak Anadolu'daki durumla ilgileri bu kadarla bitmiyor. Hâlâ çeşitli niyetler besliyorlar.

Adana katliamlarının elebaşlarını yargılamak üzere oluşturulan mahkeme sıkıntının asıl

müsebbiplerini bağışlayıp duruşmaya çağrılan Ermenileri suçlamak için hiç vakit kaybetmemişti. Bu mahkemenin, hayli istisnai olmak üzere, Ermeni olan başkanı şimdi uzaklaştırıldı ve yerine İzmir'in askeri kumandanı İsmail Paşa tayin edildi. Padişah, bir iradesinde, eski rejimden, aralarında Adana askeri kumandanı Mustafa Paşa; Cebel-i Bereket valisi Asaf Bey ve Adana valisi Cevat Bey'in de olduğu 100'e yakın ileri gelen Türk'ün tutuklanmasını ve onların cinayetten yargılanmalarını emretti. Türkiye'deki İslam dininin başı ayrıca, imamların dinlerine ait modern yorumlarda kendi dinlerinden olmayanların vicdan özgürlüklerine saygı göstermelerini öngörülüğünü müminlerin kafalarına tekrar tekrar sokmalarını emretti. İslam dininin başının bu emri Jön Türk Hükümeti tarafından uygulamaya sokulacaktır.

Bütün bu cesaretlendirici eylemlere ilaveten, Türk meclisi Adana'daki kurbanlara yaklaşık 100,000\$ tazminat verilmesini oyladı. Bu paranın nasıl dağıtılacağı zaman zaman düzenlenecek raporlarla yayınlanacak. Jön Türklerin iyi bir başlangıç yaptıkları kesin. "Paganlar"a yönelik geleneksel antipatileri ne olursa olsun Hristiyan dünyanın güvenini kazanmanın ne kadar önemli olduğunu ve bu güveni ancak Anadolu'daki suçluları adalet önüne çıkartarak elde edebileceklerini biliyorlar. Bunun ortası yok. NYT 29 Jul 1909

Yazının diğer Bölümleri:

[KİLİKYA 1909; Adana'da Adaletin Katledilmesi 1](#)

[KİLİKYA 1909; Adana'da Adaletin Katledilmesi 2](#)

[KİLİKYA 1909; Adana'da Adaletin Katledilmesi 3](#)